

Palats och koja eller fattigdomens poesie /

Ekeblad, Karl Johan,

81 A Br.

National Library
of Sweden

PALATS OCH KOJA,

ELLER

FATTIGDOMENS POESIE AF ARTHUR MÖRK.

Ekeblad.

"Menniska som menniska —; då skådespelet är allt,
äro vi alla lika!" Gamble Kong Göstas ord.

Under titel: "*Palats och Kojas eller Fattigdomens Poesie*" skall pseudonymen Arthur Mörk utgifva en samling af större dikter uti *varm, ren christlig* anda, Arbetet, som utgöres af Etthundrade Tjuguåtta stora Octavsidor, fördelade i sex uti kulörta omslag bundna häften, illustreras af mellan 20 och 30 större *allvarliga* i texten tryckta *teckningar*. Inga exemplar säljas i bokhandeln, och blifver upplagan ej större än prenumeranternas antal, hvilkas namn tryckas uti alfabetisk ordning i arbetets sista häfte. Hela arbetet blifver komplett före slutet af Mars månad nästkommande år. Prenumerationsafgiften är Tre R:dr B:ko. Arbetets ändamål är, att framhålla armodets lidanden och visa *orsakerna* till pauperismens förfärliga tillväxt. Nekas kan ej, att *Lyxen* hos de rika, *Husbehofsbrännvins*-bränningen, *Stattorpare*-Systemet, och Brist af *centralisation* i vår fattigvård lika mycket äro orsaker till att proleteriatet går i jemubredd med civilisationen, som någonsin de fattigas okunnighet, fördomar och liknöjdhet att förbättra sitt eget öde.

Här är ej tillfälle, att i en till omfånget begränsad anmälan uttala författarens välmående åsikter huru nöden skall kunna förminskas, utan får han i stället meddela som prof på arbetets anda tvenne af de poemer, hvori han skarpast gisslar nutidens förvända smak och böjelse, att slösa guld på konstnjutningar, hvilka äfven i estethiskt hänseende äro af ett allt för underordnad värde. Författaren målar visst svart och hemskt, men skulle ur det verkliga lifvet kunna, som *stöd* för sina sminkfria tafors allmänt giltiga *sanning*, framdraga enskilda tilldragelser, hvilka skulle kunna få den varme människovännens hjerta att krympa tillsammans af en namnlös fasa öfver fattigdomens förfärande, nakna elände. Det är icke bitterhet och hat mot samhället och den bestående ordningen, utan *nödens klagan*, framsuckad ur djupet af ett af christendomens varma kärlek

genomträngdt men af olyckans hårda pröfnin-
gar sönderkrossadt hjerta, som går som grund-
ton genom dessa dikter. Författaren söker sjelf
bryta sig en egen bana inom vår vitterhet och
skall som folkskriftställare söka att värma och
förädla i stället för att förhärda den fattiges
hjerta. Ty värr hafva vi alltför många så kal-
lade folkskribenter, som förbise, att religionens
tröst är det evangelium, som ingjuter i den
fattiges hjerta frid och hopp. I poemerna:
"*Skinnavikens Engel*" samt "*Koja och Kärlek*",
hvilka införas i andra häftet, skall han varmt
och lefvande söka visa huru den fattige kan
vara rik och huru den timligt vällottade kan
genom sina välgerningar bidra till att bygga
en himmel här nere och göra jorden till ett
paradis i smått.

De Stockholmsboar, som ej kunna af egen
erfarenhet bilda sig ett begrepp om alla de fa-
ror, som i moraliskt och ekonomiskt hänseende,
i följd af *stattorpare*-systemet, i en framtid
möjligen hota landets sjelfbestånd, torde anse
efterstående poem hållet i en allt för mörk
anda, men författaren beklagar, att han, som
sjelf i årtal varit vittne till de fattiga statta-
garnas jemmerfulla lif, ej haft nog svarta fär-
ger för sin teckning:

Statkarten och Diana.

Dagakarlen Anders, gammal, bräckt af åren,
Låg på rутten halm uti en ladas vrå,
Hemskt den gamle slet sig i de gråa håren,
Ty hans gula lemmar gnager hungern på.
"Är det lönen för jag dagens tunga burit
I mitt anlets svett?" — så rosslar fram hans ord:
"Ärligt jag min herres rika skördar skurit,
Redligt har jag dikat, odlat upp hans jord;

Och vid lifvets afton sjelf likväl jag lider
Hunger, törst och alla nakenhetens qual.
Långsamt, hopplöst min förlossningstimma skrider
Och mig kallar sent från denna jemmerdal.
Icke syntes lifvet så i ungdomsdagar,

Då min goda Carin lefde än hos mig;
Gud förlåt min smärta, om jag tröstlös klagar,
När som Carin är i godt förvar hos Dig!

Full af kraft och mod uti mitt friska sinne
Då med lust till mödans hårda kamp jag gick,
Ty i sig min hydda slöt en himmel inne
Och ett stjernskott var min Carins blåa blick;
Och för henne och för våra små jag kände
Ej, om dagens börda tungt på skuldran låg,
Ty när hem jag till mitt tjäll om qvällen vände,
Jag min lön i deras varma kärlek såg.

Nätt och fint vårt bo stod i den mörka skogen,
Tegen derikring var som en blomstergård;
Ack, jag trodde då, att lyckan jemt är trogen,
Kände ej hur fattigdom är tung och hård.
Af en stenig utmark bröt jag upp min täppa,
Sjelf min åker skapte jag af öde jord,
När dess strida säd rann ymuigt i min skäppa,
För min tack till Gud fann hjertat då ej ord.

Och med dubbel ifver rothögg jag och röjde,
Ty jag tänkte: får jag sjelf ej höstså der,
Skola mina barn dock skörda der jag plöjde,
Och min odling blir som hugkomst för dem kär.
Men när mig min lilla täppa börjat gifva
Lön för stenmur'n, satt derkring till hennes vård,
Tyckte husbond större vinst det skulle blifva,
Om mitt torp nu lades till hans herregård.

Se'n ett frugtbart land jag af hans vildmark skapat,
Tog han sjelf hvad jag med idog hand har gjort,
Och det lilla, jag tillsammans hade skrapat,
Smälte bort vid flyttning till en främmad ort.
Som en fattig statkarl tvangs jag der att träla,
Utan sjelf att ha ett strå, att hösta in,
Att ej barnens hunger dref mig då att stjåla,
Det vet Gud: var Carins ära och ej min.

Gud och jag blott sågo hur hon from sig böjde
Under Herrans tuktan; i sitt armod rik
Hon de magra händren qväll och morgon höjde
Glad, i barnens krets, till bön en engel lik.
Trälsamt släp dock slutligt stoftets hydda bräckte,
Och Guds ande tog sitt lån, dess själ, igen;
När som döden ut dess lefnads lampa släckte,
Gick med henne bort mitt stöd, mitt hjertas vän.

Så som sparfvens ungar ut kring rymden jagas,
När som stormen splittrat sönder honans bo,
Såg jag mina barn långt bort af nöden dragas;
Tiggadt bröd väl mättar, men ger ingen ro.
Kanske nöden, brottets amma, redan slagit

Sina svarta klor i deras unga själ,
Och ur deras späda hjertan friden tagit
Och förstört för evigt deras framtids väl,

Ty att fåfång gå — allt ondt utaf sig föder.
Lättjan oftast i den unge tiggarns barm
Tänder lust till nästans hus, den roflust glöder
Mordbrandslik och slipar knif åt rånarns arm.
Den, som nödgas gå som barn för att begära,
Ej arbeta vill som gammal för sitt bröd.
Tiggarn flitigt går hos mord och rån i lära,
Sig som ung han lärt sky mödan som sin död.

Gud, o Du som ser i nåd till alla arma,
Räck hvart husvillt barn Din milda fadershand
Och Dig i Din kärlek öfver det förbarma
Så det renadt en gång kommer till det land,
Der ej hungern pressar mer ut några tårar
Och ej nöden skiljer barn och moder åt,
Och ej jordiskt missljud hjertats sabbath sårar,
Ty i himmelsk fröjd förbyts der smärtans gråt.

Hu — ! jag fryser, kölden mina lemmar isar,
Hungerns gam lik eld i mina tarmar går,
Ingen, ingen menska misskund mig bevisar,
Blott o, Gud, till Dig som jemt mitt hopp nu står;
Dig förbarma, tag min själ i Dina händer,
Jesu hör min bön! o, Gud blif mig nu när!"
— Så han rosslar och i dödens kamp sig vänder
Som en trampad mask och vildt han tändren skär.

Feberns eldfloed bränner på hans heta tinning,
Tungan sargad fradgas full af lefrad blod.
För hans tråldoms lif var det hans enda vinning,
Att i uthus dö på halmsudd, ej för god
Åt det sämsta djur till strö för nattens hvila.
Rosslet bortdör . . . Jesus var hans sista ord.
Genom ladans springor stormens andar ila.
Mjuk och hvit hans svepning snart af snön är gjord.

Och en gravvårds alabaster lik en drifva
Utaf hopyrd snö nu ligger på hans kropp,
Som hans sterbhus ej kan något graföl gifva,
Störs hans likrum ej af sorgsna vänners tropp,
Ej af arfvingar, som leende i tårar,
Trycka brystna ögat med en kyss igen,
Talar presten ej — som vid de rikas bårar —
Graunt vid hans, är Gud dock fattigmunnens vän.

Nu Guds frid med honom! han sin arfdel vunnit,
Men en arfdel, som ej rost och mal förtär.
Trogen i det lilla han sin lön har funnit
Och den lönen; evigt lif hos Gud nu är,
Om då stoftet multnar i en lår af bräder,

Eller utstys grannt i marmorsarkofag,
Det är ett . . . ty det är Gud, som själen kläder
Oförvanskligt nu till Lambets Bröllopsdag.

Men ej från det skjul, der Anders dog af hunger,
Långt bor godsets herre i ett praktfullt slott,
Då derute stormen hemskt sin spöksång sjunger,
År hans våning just ett paradiset i smått.
Mellan kandelabrar och trymåer dofta
Pelargonier, som under söderas sol.
Rummens lyx har gjort, att mången gäst glömt ofta,
Att det fésslott ligger nära Nordens pol.

Lycklig den, hvars nyck åt sig med guld kan köpa
Här en sjunde himmel, ny för hvarje stund,
Tusen nöjen på den rike själfmant löpa,
Snart sagdt: flyga stekta sparfvar i hans mund;
Men på jorden hvars finns ros förutan törnen?
Sjelf den rike är ej lycklig jemt till slut;
Slottets domestiker fjeska ju kring hörnen
Som om elden stode i hvarenda knut.

Stackars rike man . . hur hans lakejer skynda . . !
Att en stor olycka skett, af alla tros
Ty Diana är hans älsklings raphönshynda
Utaf äkta Engelsk ras med dubbelnos,
Och till hennes plymsvans lätt ej make finnes.
Ja, med få ord sagdt: ett präktigt djur hon är,
Och som sådan dyr, jag summan nu ej minnes;
Dyr och utländsk är hon honom mycket kär.

Hon så klok kan bättre folk från sämre skilja,
Ty ens ära oftast är af rocken gjord . . .
Och om någon, höljd i lumpor, skulle vilja
Plocka smulor under herremannens bord,
År Diana straxt så qvick att hålen göra
På hans benplagg litet större än förut;
Ja det är en lust, att henne se och höra,
När en trasvarg då till benen tar till slut.

Men i dag hvad ryslig otur henne hände,
Ty af små landtstrykare en trupp det kom,
Som helt oblygt ej till någon fruktan kände
Och för hennes skäll ej räddes, utan som
Fräckt med stenar nära halfdöd henne slogo,
Och den stackars husbond helt utom sig var,
När till slottet hans betjenter henne drogo,
I sin plåga hon ännu ej lindring har.

På en dyrbar Turkisk soffa, klädd med siden,
Ligger hon med en kalkonstek framför sig,
Ut ett sammetstäcke bredes under tiden,
Så att golfvet göres mjukt till hennes stig.
När för hennes skull ju alla skola springa,

Hade ingen tid till Stat'ar-Anders gå,
Men förlusten af en sådan är ju ringa,
Svårt är deremot Dianas make får . . .

Le nu ej åt sens moralen i min tafla.
Ty dess kolorit är korpsvart men dock sann,
Och statorpare-systemet af sig afla
Åt dig, gamla Sverige, skall en pestböldes brand . . .
Snart stå dina cell-palatser öfverfulla,
Glöm ej *då*: arbetaren sin lön är värd!
Han besvärja *kan* den åska, som hörs rulla
Nu med hämndens ljungeld kring en syndig verld.

Krymplingen och Dansösen.

En röst elektriskt flög kring berg och dalar:
I fara gamla Sveriges rike är!
Ur lägsta hydda och hvar ädlings salar
En landstorm drog en stålklädd hjeltehär.
Och mången fattig moder log i tårar,
När ende sonen ut i kriget gick;
Fast afsked med sin smärta hjertat sårar,
Dock stolthet brann uti den gamlas blick:

Välsignad var min son! som fädrens grafvar
Vill värna med ditt unga lif och blod,
Tag här din faders svärd, på Rysslands slafvar
Det pröfvadt är med äkta mannamod,
Och låt dess egg få segrens runor skära
Om segren än skall köpas med ditt lif,
Du möter i Guds rike sén med ära
Din moder och ditt hjertas unga vif!"

Och främst, der striden brann med vilda lågor,
Gick unge hjelten med sitt gamla svärd,
Kring blågul fana blodet flöt i vågor
Der Sveriges ungdom gaf sin kärleks gärd.
Ur tusen eldgap ovän döden slungar
Emot de unga hjeltars slutna led.
Framåt i gossar blå! ett härskri ljungar:
Hugg Svenska landtvärn nu din ovän ned!

Ett segrande hurra kring fältet skallar
Der Götha lejon sin triumf-vagn kör,
Men när trumpeteten till Te Deum kallar,
På likhöljd valplats Svensken chorom gör . . .
Då blodhöljd sårad unge hjelten stöder
Sig mot sitt svärd och dignar likblek ner;
Ur sönderskjuten barm en blodström flöder,
Men segerfröjd i matta blicken ler.

Och friden ut sitt rika guldax strödde
Snart på det fält, som druckit hjeltars blod,

När landtvärnisten sig vid kryckan stödde,
En krympling han vid modrens grafkors stod.
Ej guldmedaljen, som sjelf Lappos hjelte,
Den tappre Döbeln, fäste på hans bröst,
Gaf honom bröd, der han med slitethälte
Kring krutsvedd rock stod arm vid livvets höst.

Från gård till gård en husvill stafkarl vandrar
Han, som sitt blod för gamla Sverige gaf,
Han lider tyst, sitt ödes storm ej klandrar,
Ber Gud blott om . . . i hemmets jord en graf!
För god att tigga, tiger han och lider;
Han manligt fyllt sin pligt mot fosterland,
Men i hans svenska hjerta djupt det svider,
Ty på hans lifstråd gnager nödens tand.

När millioner tanklöst, vildt bortslöses
På dagens lumpna nöjen, lustans rus,
Se då hur guld det strömmar, hur det öses
På benkonstnärer i Thalias hus:
Det tempel, som den tredje Gustaf egnat
Åt bragdens, ärans minne, sångens mö,
Det nu i sitt beskydd en äpverld*) hägnat
Då landets snillen utaf hunger dö.

Ett haf af ljus derinne félikt glimmar,
En ny dansös har sin triumf i qväll.
Publiken hänryckt som en barnhop stimmar
Så öfverjordiskt lycklig, glad och säll.
Se på etheriskt fina vingar sväfvar
Dansösen som en himmelsk guda-syn,
Hvart bröst af helig, gränslös andakt bäfvar
Ty hon en engel fallit ned från skyn.

Hör hur förtjusningsstormar hänryckt skalla,
Publiken, vild utom sig, bifall röt.
Se lagerkransar af juveler falla
Som offer uti konstnärinnans sköt,
När gamle invaliden svälter, fryser
Der han på torget hör ett afgrundstjut.
Stödd mot den store Gustafs byst han ryser,
Tror afgrundsfursten nu är lös till slut.

Förskräckt ses gubben straxt till benen taga,
Som fordom Ryssen för hans klinga sprang . . .
När stadens lejon dagens drottning draga
Hem i triumf, vid segerhymners klang;
Men hvad — ? ett smärtans, dödens skri jag hörde

*) Styckets sk. efs när grotesk-dansören Klischnigg uppträdde som apa på Kongl. theatern.

Dock jublet vildt straxt detta öfverljöd,
Det blott en krympling var man öfverkörde;
Hvad synd; dansösens drägt blef blodstänkt, röd!

Tänk bara då; ett guldblommeradt siden,
Som sjelfva Englands drottning henne gett.
Den skada aldrig botas kan med tiden,
Den skada som den "söta engeln" skett;
Och tiggargubben, full af ärr på barmen,
Han vräktes som en hund i grafven ner,
Men engeln för sin klädning greps af harmen
Så att hon hit visst aldrig kommer mer.

Dessa prof äro tillfyllest. Författaren, hatande en sminkad, sentimental, pjunkig, vitter *lek*, ty poesien är dertill en för skön, allvarlig konst, skall ej allenast måla livvets skuggsidor, utan äfven teckna tafflor, öfver hvilka hvilar paradisisk frid, ett himmelskt doft. I anseende till typografisk utstyrsel och värdefulla, talrika *plancher*, skall arbetet blifva så praktfullt, som något af den Svenska pressens elegantaste alster. Då författaren nu talat tillräckligt om sitt arbete, får han om sig sjelf som skriftställare blott hänvisa till detta vackra allmänliga uttryck af den frejdstore, Danske skalden H. C. Andersen:

"Kunde Digteren klæde sig i Blomsterblæde, drifte Mor-gonrøbe og flage som en Sommerfugl gjennem Livet, så "var alt meget godt. . . Men De synes at glemme, at Livet kræver ogsaa noget af det Solide, og derfor savner Digteren så lidt grumme meget."

Om respective Emottagaren af denna anmälan ej förbiser detta och författaren får räkna honom bland prenumeranterna på arbetet, torde han benäget i *förseglad* biljett, adresserad till «*Utgifvaren af arbetet: Palats och Kojan, Arihur Mörk i Stockholm*», hvilken lemnas i Herr *Rahmés butik uti huset N:o 18 vid Stora Nygatan*, öfversända prenumeration jemte noggrann uppgift på *förnamn* och *titel* samt *det hus*, dit arbetet skall öfversändas i den mån det lemnar pressen. Bland de flere aktade personer, som redan, *innan* anmälan trycktes, anmält sig som prenumeranter, vill författaren blott nämna Grosshandlaren *Anders Berg*, Bergsrådet *Berndes*, Excellensen *Baron Stjerneld*, Grosshandlaren *Petré*, Grefvinnan *Strömsfelt*, Professor *Huss*, Grosshandlaren *Dimberg*, Underståhållaren *Ungberg*, Doctor *Lenchen*, Grefve *A. Sandels*. Stockholm i November 1850.

Arthur Mörk.

P. S.

På det att författaren må blifva i tillfälle ju förr desto heldre bestämma upplagans storlek, torde respective emottagaren af denne anmälan med *möjligaste* första hafva godheten insända benäget *Svar!*

Inches

1

2

3

4

5

6

7

8

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Centimetres

TIFFEN® Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

